

NORDCYS

NOLUN

Utgitt av nr. 1193 1992

Kjell Fjørtoft og krigshistorien

NT-jubileum med «Pyjamas for 6»

Nordland Teater har 15-årsjubileum i år. Teaterparkens jubileum med norgespremiere på komedien «Pyjamas for 6». En effektiv komedieskik av Marc Camoletti, som har vært sett opp i flere land i Europa. Premieren er 27. april i Mosjøen. Kulturskissene i Troms, Samøya og Harstad får gjestestilt i henholdsvis 19., 21. og 22. mai. På scenen i jubileumskommedien står Kirsti Sparboe, Susanne Fuhr, Jeanne Bille, Thomas Fasting, Tone Nygaard og Andreas Krokstad. Trond Birtudal er instruktør for stykket, som er oversatt av Kyrre Jørgen Bakke.

Kjell Fjørtofts siste bok, «De som tapte krigen» har fått mange fine kritikker. Men forfatteren har som sedvanlig også høstet motbør, jamfør gårdagens Holmgang i TV2 med meningsmotstandere. I dag er det Sven Holtsmark som tar kraftig til motmæle mot «mediefenomenet Fjørtoft», som er betegnelsen han bruker.

Enhver kritikk av Fjørtofts påstander vil tilsynelatende bekrefte det medieskape bildet av den enslige, heroiske forfatter som kjemper mot det faghistoriske etablissement, skriver Holtsmark.

Kultur DEBATT

«Ved at Kjell Fjørtoft forholdsvis og mistenkeliggjør det han forventer av faglig funderte innvendinger mot sine bøker, mister den faglige kritikk sin virkning når den faktisk kommer til uttrykk», skriver artikkelforfatteren.

□ Av Sven Holtsmark

Etter en to-tre måneders torbende mediekampanje har Kjell Fjørtoft nå presentert sin nye bok, *De som tapte krigen*, for offentligheten. Ordene som ble brukt under forlagets presentasjon av boken, bygde opp under det bildet som forfatter og forlag har forsøkt å skape av en «modig», «slag» «heroisk», «forfatter som kjemper mot «etablerte» historikere».

Fjørtoft passer derfor angivelig inn i en ærverdig tradisjon av «revisionistiske» historikere. Boken selv kom fullstendig i bakgrunnen. Kritiske kommentarer til bokens faktiske innhold ble avvist med at de enten var for «detaljerte» eller for «generelle». Dessuten, ble det sagt, er ikke Fjørtoft fagshistoriker, og må derfor bedømmes etter andre kriterier.

Emalig og heroisk

Vi nærmer oss her kjernen i mediefenomenet Fjørtoft. Ved at Fjørtoft forholdsvis og mistenkeliggjør det han forventer av faglig funderte innvendinger mot sine bøker, mister den faglige kritikk sin virkning når den faktisk kommer til uttrykk. Enhver kritikk av Fjørtofts påstander vil tilsynelatende bekrefte det medieskape bildet av den enslige, heroiske forfatter som kjemper mot det fagshistoriske etablissement. Fjørtofts påstander blir dermed i stor grad stående uomstøtt og oppnår aksept som faglig veltundene, i høyden kontrolløse, oppfatninger.

«De som tapte krigen» er et tilsynelatende massivt verk på 478 sider. Store deler av boken unndrar seg imidlertid en faghistorisk vurdering. Det dreier seg om lange avsnitt av dramatiserte krigshandlinger fra østfronten.

ten, scener fra tyske fangeleirer i Nord-Norge, samt fra den tyske tvangsrekrutteringen fra Finnmark og Nord-Troms høsten 1944. Ingen form for allmenne konklusjoner kan trekkes ut av dette materialet. Det ligger f.eks. ingen anbynding til noen historisk «revision» eller «nyfortolkning» i det velkjente faktum at kampene på østfronten, der norske frontkjemper deltok, var ubeskjellig i sin brutalitet. Det er likeledes selvinnevisende at de fleste frontkjemper lot seg vevne fordi de i større eller mindre grad trodde at de gjorde det rette, noe som uten videre lot seg forene med en dose ugdedomlig eventyrlighet.

Noen detaljer

Fjørtofts bok, og i ikke mindre grad forfatterens mange uttagn fra, under og etter lanseringen, inneholder imidlertid også påstander som i høy grad er åpne for en historiefaglig vurdering. La oss se på noen detaljer, da de demonstrerer det ubehjelpelige ved Fjørtofts «historiske metode».

På side 204 heter det at den finske presidenten Ryti i januar/februar 1944 pålegger «statsminister Paasikivi» å «forberede den første hemmelige kontakt med Sovjet for å finne ut hvilke krav Moskva vil stille hvis Finland trekker seg ut av krigen». Her er det mye å undersøke over: Paasikivi var ikke statsminister (det var Edwin Linkomies) og «hemmelige kontakt» med Sovjetunionen hadde det vært flere ganger tidligere. Killen (note 73) er angivelig «C. G. Mannerheim, op.cit., ss. 372-73». Man går ut i fra at det dreier seg om hans Minnen (bind II), som er oppgitt i bibliografien. Mannerheims fremstilling har intet til felles med Fjørtofts versjon – selvtvilsig. Oppå

den videre fremstilling av utviklingen i Finland sommeren og høsten 1944 (ss. 255-56) er full av feil og misforståelser. Igen går man til roten – nr. 92. Det viser seg da at kilden til det som i utgangspunktet skulle være elementære opplysninger angivelig er fra National Archives i Washington D.C. – «avhor av russiske partisaner». På side 384 oppgis navn på 34 henrettede. Det Fjørtoft ikke vet eller glemmer å skrive, er at fem av disse faktisk ikke ble skutt. Noen av dem lever faktisk den dag i dag. Det er redegjort for dette på side 267 av bind seks i verket *Norge i krig* (Oslo 1987); et verk Fjørtoft oppgir i sin bibliografi. Er det dette som er «nyfortolkning av historien»? Hvilken grunn har vi til å feste tiltro til Fjørtofts kildebruk i sin allmenhet, når han misforstår selv elementære forhold, og skjuler seg bak henvisninger som en enkel kontroll avslører som feilaktig?

Raskt anerkjent

Når det gjelder de store «avsløringer», har Fjørtoft denne gang valgt å konsentrere seg om følgende forhold:

1) Elverums-fullmakten ble ikke vedtatt på konstitusjonell gyldig måte – ergo manglet Nygaards-volds regjering det konstitusjonelle grunnlag for sin virksomhet i eksil (pressekongressen 21.3.);

2) kapitulasjonen 10. juni 1940 gjaldt Norge og regjeringen som sådan – ergo var «Norge (...) ute av krigen for godt» (note 150);

3) Norge «ngikk ikke formelle allianseavtaler» med de krigsførende land «og var Norge «ikke en av de allierte nasjoner», men «et land med norske frivillige som støttet de allierte» (note 102). Ingen av disse påstan-

der er nye, og de er alle like lite fundert.

Når det gjelder spørsmålet om Elverums-fullmakten, er forholdet at Stortingets vedtak på Elverum på ingen måte var en forutsetning for at regjeringen kunne fortsette sin virksomhet som landets lovlige myndighet under felttoget våren 1940 og etter at Norge var okkupert. Regjeringen styrte i kraft av konstitusjonell nødrett, ikke i kraft av Elverums-fullmakten. En situasjon lik den som inntraff var ikke fortsett i Grunntoven. Det innebærer selvfølgelig ikke at det var okkupasjonen som, ved å hindre landets lovlige myndigheter i å utøve sin virksomhet, fikk retten på sin side og kunne bruke Grunntoven til å sette landets lovlige myndigheter ut av spill. Et blikk på våre allierte under krigen vil illustrere det absurde i Fjørtofts fortolkning. Polens regjering brøt sammen i oktober 1939 etter at Tyskland og Sovjetunionen hadde nedkjempet den polske motstanden i hver sin del av landet. Det oppsto deretter en ny polsk regjering i Frankrike, under ledelse av general Wladyslaw Sikorski. Denne regjeringen ble raskt anerkjent som en av de allierte og krigsførende regjeringer. Sikorski regjering kunne ikke støtte seg på noen Elverums-fullmakt, men den mot kunne den, i likhet med Nygaards-volds regjering, drive sin virksomhet i kraft av at den var anerkjent som Polens eneste legitime myndighet.

Når det gjelder tolkningen av kapitulasjonen den 10. juni 1940, er forholdet ganske enkelt det at Fjørtofts versjon er i åpenbar strid med norske og tyske kilder. Interesserte lesere henvises til Magne Skodvins grundige diskusjon av dette i artikkelen

«Trondheims-avtalen 1940». Historiker og veileder, *Festskrift til Jakob Sverdrup* (Oslo 1989). Også Ruges egen beretning i boken *Felttoget. Erindringer fra Kampene april/mai 1940* (Oslo 1989) er opplysende. Det er ingen tvil om Kongens, regjeringens og general Ruges intensjoner; kapitulasjonen gjaldt kun de gjenværende norske nasjoner i Norge. Det ble gjort entydig klart overfor de tyske forhandlere at Norge fortsatt var i krig med Tyskland – og tyskerne selv var fullt på det rene med dette. Om Fjørtoft ikke er klar over sakens rette sammenheng, har han mye å lære for han kan vente å bli tatt på alvor som historiker.

Ikke alliert!

Det er like liten grunn til å ta alvorlig påstanden om at Norge ikke var en av de allierte nasjoner, men «et land med norske frivillige som støttet de allierte». For det første: Fjørtoft er jo selv klar over at Norge den 18. mai 1941 inngikk et omfattende sett av avtaler med Storbritannia. Riktignok var det ikke disse avtalene som gjorde Norge til Storbritanniens allierte. Den mest regulerte de en rekke praktiske sider ved et allianseforhold som allerede var etablert. Fjørtofts påstand er dermed ganske enkelt feilaktig. Viktigere er det likevel å holde fast ved at Norge førte kampen videre ikke i egenkap av å være en av de allierte, men av å være i krig med Tyskland. Norges allianseutklanning har ingen folkerettslig relevans i denne sammenheng. Og Norges status som krigsførende var det ingen tvil om, verken blant de allierte eller nøytrale nasjoner. Fjørtofts påstand er uriktig i det faktiske, men avslører også forfatterens begrepsmessige hjelpeløshet.